

Klaas Spronk

Blinde wraak

In de afgelopen nummers zijn artikelen verschenen waarin werd uitgeprobeerd hoe je bijbelverhalen met onze eigen verhalen kunt laten samenklinken, hoe je de bijbeltekst als het ware subjectief kunt lezen. Vaak zal die subjectiviteit haar wortels vinden in de actuele situatie van de pastorale praktijk, een enkele keer is het echter de actualiteit op het wereldtoneel die uitnodigt tot het met andere ogen lezen van een bijbelverhaal, zoals de schokkende aanslagen van 11 september 2001. In dit artikel laat Dr. Klaas Spronk zien dat er ook een driezijdige interactie kan ontstaan tussen verhaal, actualiteit en pastorale praktijk. De auteur is geestelijk verzorger in een verpleeghuis en docent Oude Testament aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

De zondag na de zwarte dinsdag 11 september moest ik onverwacht ergens voorgaan in een avonddienst. Een collega was plotseling ziek geworden. Men vroeg mij of ik in wilde vallen. In een opwelling van dienstbaarheid stemde ik toe. Ik had ook al direct een preektekst paraat. In een avonddienst zijn er doorgaans geen verwachtingen wat betreft een te volgen leesrooster en omdat je vaak met een "harde kern" te maken hebt, kun je ook nog wel eens wat zwaardere exegetische kost voorschotelen. Ik besloot mij te gaan verdiepen in een tekst die al vrij snel na de berichten over de aanslag in New York door mijn hoofd spookte: het verhaal van de dood van Simson (Richt. 16:23-31). Ik was me wel bewust van het gevaar dat ik - en misschien ook mijn hoorders - daar nog spijt van zou krijgen. Het is ook riskant om op deze plaats, in een tijdschrift dat enkele maanden later zal verschijnen, dit actuele onderwerp aan te snijden. Als u dit leest is het misschien al weer op een of andere manier door de actualiteit achterhaald. Het beeld van de instortende torenflats blijft echter hoe dan ook voorlopig op ons netvlies staan.

Simsons laatste daad

In de dagen na de aanslagen vloog de verkoop van de boeken van en over Nostradamus omhoog. Blijkbaar zoeken mensen hulp bij eerbiedwaardige oude teksten om deze ongehoorde gebeurtenissen te kunnen plaatsen en zo te verwerken. In godsdiensten van het boek, zoals het Christendom en de Islam, is dat heel gebruikelijk. Een Nederlandse Moslim-organisatie citeerde op zijn website één van de Koranverzen waarin de ongelovigen bedreigd worden met het vuur uit de hel. Geschrokken van de reacties die dit opriep werd het snel weer weg gehaald. Had men het Oude Testament ook tot zijn heilige geschriften gerekend - voorzover ik weet stond dat idee de profeet Mohammed aanvaankelijk ook wel aan - dan had men de aanslag op het WTC in New York op één lijn kunnen stellen met Simsons laatste daad zoals beschreven in Richteren 16. Ook hij koos er immers voor om duizenden tegenstanders van het andere geloof ("onbesnedenen") met zich mee de dood in te jagen. En dan ook nog midden in het vijandelijk gebied, waar men zich onaantastbaar waande. Men had zelfs een directe lijn kunnen trekken tussen de twee zuilen uit de tempel van Dagon en de twee torenflats als een tempel van of pijlers onder de westerse economie.

Maar dit verhaal staat niet in de Koran. Het staat in onze bijbel. Ik heb er nog niemand naar horen verwijzen; zelfs de dominees niet die menen te weten dat deze klap toe te schrijven is aan de straffende hand van God vanwege de zonden van Amerika. Men is er verlegen mee. En dat geldt juist voor wie de bijbel hoog heeft staan en toch al moeite had met al die teksten vol

geweld dat wordt gepleegd in Gods naam. Dan liever een tekst zoals uit Romeinen 12, waarin Paulus ons opdraagt te leven in ongeveinsde liefde, meelevend bij vreugde en verdriet en om zichzelf niet te wreken. Die tekst was 's morgens nog gelezen in de kerkdienst, zo vertelde men mij in de consistorie op de genoemde zondagavond. Had ik toch niet beter die tekst over Simsons bloedige wraak om zijn uitgestoken ogen kunnen laten rusten?

Maar ja, de afspraak was al gemaakt en de orde van dienst al doorgegeven. In feite hoefde het ook niet zo moeilijk te zijn. Ik zou gewoon uitleggen dat juist ook voor een tekst als deze geldt dat je hem in zijn verband moet lezen. Het boek Richteren is het verhaal van de periode tussen Jozua en het tijdperk van de koningen. Het vertelt dat het steeds slechter gaat met het volk Israël en dat het uiteindelijk hard toe is aan een goede koning zoals David. De geschiedenis van Simson laat zien hoe diep men al is gezonken. Zo wordt het ook uitgelegd door de beroemde Duitse oudtestamenticus Gerhard von Rad in zijn *Theologie des Alten Testaments* (Band 1, blz. 436): "So zeigen also auch die Simsongeschichten das Scheitern eines Charismatikers und das Bild einer vertanen Gotteskraft. 'Der Toten', sagt der Erzähler am Schluß bedeutsam genug - 'die bei seinem Tode starben, waren mehr, denn die er im Leben getötet hatte' (Ri. 16:30). Simson geht in dem Chaos, das er um sich herum verbreitet hat, selber unter."

Is de zaak daar mee gered? Ik had er een onbevredigd gevoel bij. Maakt de uitlegger er zich zo niet al te makkelijk van af? In het verhaal zelf vind je niets van afkeuring. Wat je er wel vindt, is de in oorlogstijd gebruikelijke demonisering van de tegenstander. Het gaat nu weer net zo: president Bush spreekt over een strijd tussen goed en kwaad. De gemiddelde regeringsleider praat hem daarbij na. Men kan haast niet wachten tot het kwaad met wortel en al wordt uitgeroeid. Er is geen enkele ruimte voor nuances. Wie verblind is door wraak heeft geen oog voor zoets.

Is nu juist daarvoor het verhaal van Simsons blinde wraak goed? Het brengt de lezer die zich wil laten stichten door de bijbelse boodschap in verwarring. Het zet aan tot nadenken over de motieven van de terroristen die zonder aanzien des persoons moord en verderf zaaien. We komen het ook in onze eigen eerbiedwaardige traditie tegen. Dat laat zich niet wegpoetsen. Misschien helpt het om de ogen open te houden. Hoeveel mogelijkheden hebben wij nog om - anders dan Simson - de tegenstander aan te kijken en in hem meer dan de verpersoonlijking van het kwade te herkennen?

Na afloop van de dienst stelde iemand vast dat de voorganger van de ochtenddienst naar aanleiding van Romeinen 12 tot dezelfde conclusie was gekomen: "wreekt u zelf niet". Daarna gingen de gesprekken vooral over het bericht van een jonge vrouw die in de

afgelopen week aan kanker was overleden. Dat was ook veel dichterbij. Hoe zou het geweest zijn als die vrouw haar einde gevonden had in één van de Twin Towers in New York? Hoe zou het zijn wanneer alles in je schreeuwt om wraak?

Instortende torens

In de week na de genoemde zondag hielden we bij ons in het verpleeghuis een herdenkingsdienst. Daarbij worden samen met nabestaanden en enkele medewerkers de mensen herdacht die in de voorafgaande drie maanden zijn overleden. Op de orde van dienst had ik een afbeelding laten afdrukken van Rembrandts schilderij van Jeremia treurend over de stad Jeruzalem. Op de achtergrond zijn de vlammen zichtbaar. Die orde van dienst had ik al gemaakt vóór de aanslagen in de VS. Het was natuurlijk duidelijk dat zo'n afbeelding associaties oproept met wat daar gebeurd was. Kon dat wel?

Ik ervoer die avond een vreemde mengeling van emoties. De schrik en ontzetting over wat er een week daarvoor was gebeurd was nog volop aanwezig en werd nog steeds elke dag gevoed door beelden van vruchteloos zoeken naar overledenen en krijgshaftige taal van zelfs een zo gematigd iemand als onze premier Kok. Maar de mensen waren die avond ook samen om het verdriet te delen vanwege het overlijden van dierbare familieleden. Juist omdat men op zo'n moment samen is met mensen die de zwaarte van die gevoelens kennen is de sfeer heel intens. Men begrijpt elkaar en tussen mensen die elkaar niet of nauwelijks kennen is er even een heel sterk gevoel van verbondenheid.

Wat men ook met elkaar kon delen was de aarzeling rondom de eigen rouw. De mensen die we herdachten hadden allemaal een hoge leeftijd bereikt. Sommigen waren door de aftakeling van hun lichaam en/of verstandelijke vermogens nauwelijks meer aanspreekbaar. Vaak zal gezegd zijn dat hun dood in zekere zin ook een bevrijding was. Dat staat in schril contrast met de vele jonge levens die op 11 september in één klap waren weggevaagd. Werd daarmee de rouw in het verpleeghuis niet sterk gerelativeerd? Was het dan nog wel gepast om in zo'n herdenkingsdienst een treurende Jeremia aan te halen en het visioen van Johannes (Openbaring 21) te lezen over het nieuwe Jeruzalem zonder dood en verdriet?

In de dienst zelf heb ik de twee gebeurtenissen - de aanslag in New York en het overlijden in het verpleeghuis - met elkaar verbonden. De instortende torenflat is voor mij ook het beeld van de afbraak van een mensenleven, zoals je dat maar al te vaak waarneemt in een verpleeghuis. Een moeder of vader die voor haar/zijn omgeving een leven lang iemand geweest is als een rots in de branding, iemand op wie je kon leunen, kan door een hersenbloeding of door dementie zomaar ineens of anders langzaam maar zeker stuk worden gemaakt. Zij/hij lijkt dan in zekere zin op zo'n torenflat die tot verbijstering der omstanders zomaar instort. Dat had je niet voor mogelijk gehouden. Soms gebeurt het ook wreed langzaam en wordt iemand laag voor laag, maar onomkeerbaar afgebroken.

De vergelijking lijkt misschien gezocht, maar de mensen op die avond herkenden het. Het gaf ook de ruimte voor het eigen verdriet. Het één laat zich niet wegstre-

pen tegen het ander. Heel herkenbaar was ook het gevoel van machteloosheid. Je ziet het gebeuren en je zit bij de brokstukken terneer. En als je niet wilt blijven steken in somberheid of cynisme, dan helpt het als men eerlijk kan zijn over haar/zijn eigen "kleine" verdriet en dat kan delen met anderen.